

Custom Fit: changing customs in conservative communities

1. בבלי מגילה לא.

תנו רבנן: בפסח קורין בפרשת מועדות (ויקרא כג'), ומפטירין בפסח בגלגל (יהושע ה:ט). והאידינא דאיכא תרי יומי, יומא קמא בפסח גלגל, ולמחר בפסח יאשיהו (מלכים ב' כג:א). ושאר ימות הפסח מלקט וקורא מענינו של פסח. מאי היא? אמר רב פפא: מאפ"ו סימן. יום טוב האחרון של פסח קורין ויהי בשלח (שמות יג:יז) ומפטירין וידבר דוד (שמואל ב' כב:א), ולמחר כל הבכור (דברים טו:ט), ומפטירין עוד היום (ישעיהו י:לב). אמר אביי: והאידינא נהוג עלמא למיקרי משך תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בוכרא.

רש"י ד"ה ושאר כל ימות הפסח סימן מאפ"ו. "משכו וקחו לכם צאן (שמות יב:כא) "אם כסף תלוה את עמי (שמות כב:כד) "פסל לך "וידב' שבבהעלותך (במדבר ט:א) ויום טוב שני קורין כיום ראשון שור או כשב (ויקרא כב:כז):

ביאור שטיינזאלץ (משך וכו') - והוא בפרשיות הבאות "משכו וקחו לכם" "שור או כשב" (פרשת המועדות ויקרא כב, כו. כג, מד) "קדש לי כל בכור" "אם כסף תלווה את עמי" "פסול לך" "וידבר" שבספר במדבר "בשלח פרעה את העם" ו"כל הבכור" שבספר דברים.

2. רי"ף מגילה י:

גמ' בפסח קורין בפרשת המועדות שבתורת כהנים [דף ל"א ע"א] והאידינא נהוג עלמא למיקרי משך תורא קדש בכספא פסל במדברא שלח בוכרא ומפטירין ביום הראשון בפסח גלגל ובשני פסח יאשיהו וביו"ט האחרון וידבר דוד ולמחר עוד היום בנוב לעמוד:

3. רמב"ם הלכ' תפי' ונ"כ יג:ח

ומה הן קורין, בפסח בפרשת מועדות שבתורת כהנים, וכבר נהגו העם לקרות ביום ראשון משכו וקחו לכם ומפטירין בפסח גלגל, וביום טוב שני שור או כשב ומפטירין בפסח יאשיהו, בשלישי קדש לי כל בכור, ברביעי אם כסף תלוה, בחמישי פסל לך, בששי ויעשו בני ישראל את הפסח במועדו (במדבר ט:ב), ביום טוב אחרון ויהי בשלח עד סוף השירה עד כי אני ה' רופאך ומפטירין וידבר דוד, ובשמיני כל הבכור ומפטירין עוד היום.

4. שו"ע או"ח תפח:ג

מוציאין שני ספרים וקורין בראשון חמשה גברי (ואם מוסיפין ביום טוב ע"ל ריש סימן רפ"ב) בפרשת בא מן משכו עד מארץ מצרים על צבאותם, ומפטיר קורא בשני בפרשת פנחס ובחודש הראשון ומפטיר ביהושע בעת ההיא.

5. שור או"ח תפח:

ומוציאין ב' ספרים וקורין בא' בפרשה בא מן משכו עד מארץ מצרים על צבאותם ויש מתחילין מן והיה היום הזה לכם לזכרון ומפטיר קורא בשני בפ' פנחס ובחדש הראשון עד סוף הפרשה ומפטיר ביהושע מן בעת ההיא עד ויהי ה' את יהושע ומחזיר הספרים למקומן.

6. שאלת הרב מנחם מיכאל פאפו (רב ואב"ד בסאליסבורי ברודיסיה ובקונגו בילג'י), 14 ליולי 1947

היש איזה סיבה להתחיל קה"ת ביום א' דפסח שחל להיות בשבת מן "והיה היום הזה" ככתוב במחזורי הספרדים בא"י וסת"מ, מה שאין נמצא בסדורי אחינו האשכנזים שאפי' לרבניהם אין להם שום ידיעה של מנהג זה, אפי' תשב"ר יודעים שתוספת "עשר תעשר" צריכה היא לעורך שבעה עליות, אבל בא' דפסח לית לן ביה כי הקריאה בחול בודאי מספיקים גם לצרכי שבת ולז' עליות, וגם בתוכן הענינים של הפסוקים הנוספים ההם לא מצאתי שום רמז לשבת.

7. תשובתו של גאגין, כתר שם טוב, כרך ג', עמוד ר"צ - רצ"א

ואתה תתבונן כי לא הטור ולא מרן הב"י, אמרו שאם חל יום א' דפסח בשבת שאז עליהם להתחיל מן "והיה היום הזה" כמנהגנו היום, אלא אדרבא מסתמיות דבריהם משמע שאין חילוק בין חול לשבת שקורין תמיד ממשכו והלאה, וכן משמע מהלבוש (שם סי' תפ"ח) וזהו כמנהג אשכנז, וגם בבגדאד נוהגים לקרות ממשכו בין חל בחול בין חל בשבת. ראה ס' רוח חיים (או"ח סי' נ')

אבל רבינו הרד"א (חלק פסח) כתב בפירושו שבהרבה מקומות בספרד נוהגים תמיד להתחיל הפרשה מן "והיה היום הזה לכם", ולא חילק שם בין לחול לשבת, ומתוך דבריו אלו למדנו כי מ"ש הטור ויש מקומות שנהגו להתחיל מן והיה היום הזה, אלו המקומות היו בארצות ספרד, כי שם גודל וחונך רבינו יעקב בעל הטורים.

ולפי דעתי כי מנהג אלו המקומות בספרד שנהגו תמיד להתחיל פרשה זו מן והיה היום... בא להם ע"י רב עמרם גאון כאשר שלח לספרד סידורו (ראה פרומקין בהקדמה) צד 227 סעיף פ"ח.

...אלו הן השאלות שנפלו בענין זה, יחד עם תשובותי ישמע חכם ויוסיף לקח [אמר המגיד שיעור: הרב הגאון הביא את כל השאלות ברישא ועל כולן ענה בסיפא, ואני הצעיר שידכתי כל תשובה אם השאלה המתאימה]

(א) איך רע"ג הנהיג להתחיל פרשה זו מן והיה היום הזה לכם, כיון שתקנת חכמי הגמ' היתה להתחיל מן ממשכו? וראה תראה כי הרי"ף והרמב"ם בודאי ראו דברי רע"ג ולא נהגו כמותו?

לפי ע"ד נראה לומר למרות שבגמרא תקנו להתחיל פרשת היום "ממשכו", אבל הגאונים ראו ונוכחו לדעת כי בפרשה זו אין בה שום זכר ולא רמז למאורע היום, אלא הולכת ומספרת לנו איך היתה מכת בכורות, משום הכי ראו הגאונים לתקן להתחיל איזה פסוקים קודם לאלו שבם נמצא חומר עשיר והגון דבר המתאים עם ענין היום (א) מצות חגיגת החג, (ב) ז' ימים אכילה מצה, (ג) גודל העונש להאוכל חמץ, (ד) שמירת המצות, ויפה עשו שתקנו כן.

(ב) מה טעם למנהג ספרד לתקן מן והיה היום... דוקא אם חל פסח ביום א' בשבת אם מטעם להספיק הקריאה לז', הלא בפ' זו יש בה ל"א פסוקים המספיק לז' עולים שהם חובת היום ויותר?

טעם שהספרדים תקנו להוסיף פסוקים אלו אם חל י"ט ראשון בשבת משום שמלפנים היו נוהגים לאומרם אף בחול כמש"ל בשם העמרמי והרד"א והטור, הם דנו ואמרו אם נתמיד במנהגנו הלא לפי תקנת התמודד להתחיל ממשכו, ואם יבטלו לומר הפסוקים מן והיה היום הזה... למפרע הרסו בזה מנהגם הישן שנתקן עפ"י מאמר הגאונים משו"ה תקנו הענין כעין פשרה שאם חל בחול יתחילו הפרשה ממשכו, ואם חל בשבת יוסיפו מן והיה ביום הזה, ועל סדר זה לא ישתקע מנהגם הישן לחלוטין, וזו היא השערת לפע"ד והוא הנכון:

(ג) מי הביאם לאנשי-ספרד לשנות מנהגם הקדום להתחיל פרשה זו מן והיה היום הזה לכם לזכרון ולא הנהיגו כסדר הגמרא?

טעם ההכרח הוא משום שראו שכל העולם נוהגים בין בשבת בין בחול להתחיל ממשכו, ובפרט שבאיזה מערי ספרד היו נוהגים כן, משום הכי שינו מנהגם בחול לקרות כן:

(ד) מדוע תקנו קדמונינו לקרות פרשת משכו ביום א' של פסח?

טעם שנהגו לקרות פרשת משכו ביום הראשון משום שמדברת במכת בכורות ומכה זו אירעה ביום ראשון לפסח לפי שיטת הכל-בו (סי' י"ט).